

суспільстві; 2) ЗМІ як інструмент попередження злочинності; 3) ЗМІ як засіб психологічного впливу (як позитивного, так і негативного) – комбінована концепція [8]. Сьогодні в Україні реалізована більшою мірою перша концепція «ЗМІ як каталізатор агресивності у суспільстві» і на поведінку неповнолітніх. Однак завданням держави є забезпечення позитивного впливу ЗМІ, які повинні формувати правосвідомість і правову культуру молоді.

#### **Список використаних джерел**

1. Жеброва А. О. Булінг як різновид катувань серед неповнолітніх. URL.: <http://www.nusta.edu.ua/wp-content/uploads/2016/11/%D0%96%D0%B5%D0%B1%D0%B0.pdf>.
2. Пустовий О. О. Кримінологічні засади запобігання злочинам, що вчиняються безпритульними та бездоглядними дітьми в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 284 с.
3. Юзікова Н.С. Суспільство і злочинність неповнолітніх у розрізі епох (від Давнини і Середньовіччя до XXI ст.): монографія. Дніпропетровськ: Ліра, 2015. 327 с.
4. Костенко О. М. Культура і закон – у протидії злу: монографія. Київ: Атіка, 2008. 352 с.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню). Закон України від 18.12.2018 р. № 2657-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19>.
6. В Україні ухвалили перше судове рішення у справі про булінг – Мін'юст // <https://www.radiosvoboda.org/a/news-buling-sud-dity-agresiya/29767938.html>
7. Мельничок В. М. Криміналістична характеристика вікових особливостей криміногенної поведінки неповнолітніх. Актуальні проблеми держави і права. 2009. Вип. 47. С. 166–173.
8. Мокряк М. О. Теоретичний дискурс ролі ЗМІ у попередженні злочинності. Актуальні проблеми політики. 2016. Вип. 58. С. 28–7288.

**Резнік Ярослав Анатолійович,**

аспірант відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

#### **ЗМОВА ЯК КОНСТИТУТИВНА ОЗНАКА ГРУПОВОЇ ТА ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**Анотація.** У доповіді обґрунтовано, що змова є однією з найбільш визначальних ознак як групової, так і організованої злочинної діяльності. Змова – це іманентна властивість та структурний елемент співучасті у злочині.

**Ключові слова:** змова, спільність, співучасть, ситуативна змова, групова злочинна діяльність, організована злочинна діяльність.

**Summary.** The report substantiates that conspiracy is one of the most important features of both group and organized crime. Conspiracy is an inherent property and a structural element of complicity in a crime.

**Keywords:** conspiracy, community, complicity, situational conspiracy, group criminal activity, organized criminal activity.

Проблемам спільної злочинної діяльності в юридичній науці традиційно приділяється багато уваги. З року в рік зростає кількість злочинів, що вчинюються спільно кількома особами, і насамперед у складі структурованих організованих об'єднань. Злочинну змову можна визнати однією із найнебезпечніших сучасних тенденцій злочинності як у світі загалом, так і в Україні. Із поняттям змови асоціюється будь-який прояв організованої злочинної діяльності, а також у багатьох випадках – групової. Відповідальність за групову й організовану злочинну діяльність у кримінальному праві регулюється насамперед нормами інституту співучасті у злочині. О. О. Кваша наголошує, що неможливо розглядати інститут співучасті в злочині без аналізу закономірностей групової та організованої злочинності, насамперед з соціально-кримінологічних позицій [1, с. 168]. Отже, поняття змови є ключовим для цього інституту, і відповідно – для розуміння всіх форм спільної злочинної діяльності, як групової, так і організованої.

Небезпека спільної злочинної діяльності відома з давніх часів. Проте сьогодні ця небезпека посилена у зв'язку з трансформацією багатьох проявів співучасті у організовану та транснаціональну злочинність. Сучасні реалії розвитку транснаціональної організованої злочинності свідчать про те, що вона набула принципово нової якості, трансформується не лише у злочинні організації різного ступеня організаційної складності, чисельності та міри впливу, а й здатна утворювати квазі-державні утворення кримінальної спрямованості.[2, с. 7].

У багатьох країнах «змова», «кримінальна змова» використовуються законодавцем замість поняття «співучасть», наприклад у США, Англії [3, с. 108–109]. Тоді як визначене у ст. 26 чинного КК України поняття співучасті взагалі не містить такого терміну. Натомість змова має місце при визначенні форм співучасті у злочині (ст. 28 КК України) в поєднанні із прикметником «попередня». Злочин визнається вчиненим **за попередньою змовою** групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку злочину, домовилися про спільне його вчинення (ч. 2). Злочин визнається вчиненим злочинною організацією, якщо він вчинений стійким ієрархічним об'єднанням декількох осіб (п'ять і більше), члени чи структурні частини якого **за попередньою змовою** зорганізувалися для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, або керівництва чи координації злочинної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп» (ч. 4). Змова може бути попередньою, коли відбувається між співучасниками до початку виконання об'єктивної

сторони злочину. Інший вид змови, коли злочин вчиняється групою осіб без попередньої змови, умовно слід називати *ситуативною*. Ситуативна змова при співучасті має місце, коли діяльність одного виконавця приєднується до діяльності іншого (інших) виконавця вже в процесі вчинення злочину, але до його закінчення (ч. 1 ст. 28 КК України). Ситуативна змова можлива лише у груповій злочинній діяльності.

В Особливій частині поняття змова закріплене у багатьох кваліфікованих складах злочинів за ознакою його спільного вчинення. Так, група осіб за попередньою змовою як кваліфікуюча (особливо кваліфікуюча) ознака передбачена у понад як 90 складів злочинів, тобто ця форма співучасті є найбільш поширеною в статтях Особливої частини Кримінального кодексу України з усіх передбачених у ст. 28 КК форм співучасті [4, с. 287].

На основі вищенаведеного, можна констатувати, що одним з підходів до розуміння поняття «змова» є визнання її конститутивною ознакою спільної злочинної діяльності. Можна говорити про концепцію, що виражається формулою: «співучасть = змова». Подібна зпозиція наявна і у працях інших сучасних науковців. Юридичною ознакою, яка об'єднує співучасників та обумовлює їх спільну відповідальність, що дозволяє відмежувати співучасть від інших випадків збігу декількох осіб в одному посяганні, є суб'єктивний зв'язок між співучасниками у виді змови. Змова передбачає спільність волі як ознаки умислу [5, с. 544].

Проте у зарубіжній юриспруденції існує й інший науковий підхід, коли поняття співучасті і змови протиставляються. Тоді констатується, що з питання про кримінальну відповідальність за спільну злочинну діяльність існує доктрина «співучасті» і доктрини «змови». Так, до кримінальних правопорушень, виражених у словесній формі, у США відносять змову, підбурювання, завідомо неправдиве показання, а також співучасть [6, с. 53, 55]. Отже, поняття змови і співучасті відокремлені. При такому підході у вітчизняному кримінальному праві «доктрина змови» може обґрунтовувати специфіку складів злочину, що полягають у створенні структурно організованих злочинних об'єднань: транснаціональна організація (ч. 5. ст. 143), злочинна організація (ст. 255), банда (ст. 257), терористична організація (ст. 258-3), не передбачені законом воєнізовані або збройні формування (ст. 260). Так, вчені зауважують, що застосування для аналізу бандитизму теоретичних положень, які не отримали широкого розповсюдження, доктрин, що обґрунтовують встановлення кримінальної відповідальності за спільну злочинну діяльність кількох осіб, зокрема, доктрини «змови», може виявитися результативним [7, с. 1180].

Звернемось до положень кримінальних законів інших європейських держав. У кримінальному законі Польщі поняття змови закріплено у визначенні готування до вчинення злочину та співучасті у ньому: у ст. 17 § 1. Карного кодексу Республіки Польща зазначено: «Не підлягає покаранню за готування особа, яка добровільно відмовилась від нього, зокрема, коли знищила підготовлені засоби або запобігла використанню їх в майбутньому; у випадку змови з іншою особою для

вчинення забороненого діяння, не підлягає покаранню особа, яка, крім того, доклала суттєвих зусиль для запобігання вчиненню забороненого діяння». А в ст. Ст. 18. § 1: «Підлягає відповідальності за вчинення забороненого діяння не лише той, хто вчиняє його самостійно або спільно, за змовою з іншою особою, але також той, хто здійснює керівництво виконанням забороненого діяння іншою особою або використовуючи залежність іншої особи від себе, доручає їй виконати таке заборонене діяння» [8, с. 21]. У КК Франції надано поняття такої форми злочинного об'єднання, як об'єднання злочинців, встановлено відповідальність за участь у ньому. Його, відповідно до ст. 450-1 КК Франції, утворює об'єднання злочинців, будь-яка сформована група або змова з метою підготовки, що характеризується одним або декількома фактами, одного або кількох злочинів чи одного або кількох проступків [9, с. 34–43].

У тлумачних словниках змова визначається як «таємна угода для досягнення якоїсь мети; зговір. Взаємна домовленість про *спільні дії*» (курсив наш. – Я.Р.) [10, с. 769]. Змова – це іманентна властивість та структурний елемент співучасті. Спільність, а з наведеного вище, і змова, є найбільш визначальними ознаками групової та організованої злочинної діяльності. Отже, змова має місце у всіх проявах спільної злочинної діяльності (групових та організованих).

#### **Список використаних джерел**

1. Кваша О.О. Актуальні проблеми співучасті у злочині. *Право України*. 2014. № 5. С. 167–177.
2. Жаровська Г.П. Транснаціональна організована злочинність в Україні: феномен, детермінація, протидія : монографія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. 568 с.
3. Малиновский А. А. Сравнительное правоведение в сфере уголовного права. Москва: Междунар. отношения, 2002. 376 с.
4. Загиней З. Кримінально-правова герменевтика: монографія. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2015. 380 с.
5. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право: Навчальний посібник. /За заг. ред. М.І. Хавронюка. Київ: Ваіте, 2014. 944 с.
6. Михайлов В. Банда: форма соучастия или уговор. *Уголовное право*. 2004. № 3. С. 53-55.
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 10-е вид., перероб. та допов. Київ: ВД «Дакор», 2018. 1360 с.
8. Карний кодекс республіки Польща. Переклад. Київ, ВАІТЕ, 2015. 164 с.
9. Кузнецова Н. Ф. Новый уголовный кодекс Франции. *Вестник Московского у-та*. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1994. № 2. С. 34–43.
10. Новий тлумачний словник української мови : в 3 т. / [уклад.: В. Яременко, О. Сліпушко]. [2-е вид., виправ.]. Київ: Вид-во «АКОНІТ», 2008–Т. 1: А–К. 2008. 928 с.